

legt dit ook in de mond van David Cohen, de andere voorzitter van de Joodse Raad. Beiden waren volledig op de hoogte van 'de doelstelling van de nazi's [om] de joden uit te roeien en voorgoed te vernietigen' (p. 82). Dat zou volgen uit een brochure die in 1935 werd uitgegeven door het door hen bestuurde Comité voor Bijzondere Joodsche Belangen. Dat is echter onjuist: in *De Duitse Jodenhaat in woord en beeld* wordt alleen aangetoond dat in nazi-Duitsland jodenhaat wordt gecultiveerd en aangewakkerd, dat joden er in woord en daad worden gediscrimineerd, vernederd en bedreigd. Op pagina 4-5 van deze brochure staat de eerder aangehaalde passage uit *Mein Kampf*, in het Duits en het Nederlands, doch dit keer correct geciteerd: 'Zoo geloof ik, dat ik thans in den geest van den Almachtigen Schepper handel: Wanneer ik mij verweer tegen den Jood, strijd ik voor het werk des Heeren'. Dat Van der Zee over dit correcte citaat heeft heengelezen, is tot daaraan toe. Maar dat ze het foutieve citaat zonder meer overneemt, zonder het na te trekken, is een voor een geschiedkundige grove fout.

Mein Kampf is een abject, racistisch en ongemeen oorlogszuchtig boek, maar de jodenuit-roeiing wordt er niet in aangekondigd. Dat de genocide vijftien jaar later, in 1941, voortvloeide uit het ideologisch-politiek programma dat Hitler in de jaren twintig opstelde, betekent niet dat het een programmapunt wás. Dat het er *niet* in stond maar dat het toch zover gekomen is, is véél betekenisvoller en angstaanjagender.

Velen zullen dit tendentieuze, drammerige en door onjuistheden ontsierde boek toch met rode oortjes lezen. Elites krijgen maar zelden zo'n rekening, een afrekening, gepresenteerd. Maar het is geschiedschrijving van een kwalijke soort, waarbij kennis van de afloop in het verleden wordt geprojecteerd om de medeverantwoordelijken nog strenger te veroordelen dan ze al verdienden.

Gie van den Berghe

VAN DER ZEE, NANDA, *Om erger te voorkomen. De voorbereiding en uitvoering van de vernietiging van het Nederlandse jodendom tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Meulenhoff, Amsterdam, 1997, 288 p.

Nederlands en Indonesisch

Onder de vele taalboekjes die er de laatste jaren uitkomen, vinden we er ook een paar over het Indisch Nederlands en het Nederlands in Indonesië. Ik denk aan Joop van den Bergs *Soebatten, sarongs en sinjo's* (Bzztôh, Den Haag, 1990), aan *Petjoh. Indisch Woordenboek*, de woordenlijst van Fred S. Loen (Uitgeverij Insulinde, Rotterdam, 1994), en aan het boekje *Ongkos Gratis* (T.Z. Warung Bambu, Breda, 1995). Een aardige aanvulling hierop wordt nu geboden in Derk Jan Eppinks *De stille kracht van taal. Over de wederzijdse beïnvloeding van het Nederlands en het Indonesisch*.

Dit boekje wil laten zien, wat voor lexicale sporen het verkeer tussen Nederlanders en Indonesiërs in de loop der eeuwen in beide talen heeft nagelaten. Enerzijds zijn er Maleise woorden in het Nederlands doorgedrongen, zoals *pienter*, *amper*, *soebatten*, *bakkeleien*, *piekeren*, *klewang*, *kras* en *branie*.

Anderzijds zijn er Nederlandse woorden in het Indonesisch terecht gekomen, zoals *ongkos*, *pensiun*, *knalpot*, *tante*, *gratis*, *potlot* en *spanduk*.

Dit ruilverkeer is altijd een ongelijke affaire geweest: terwijl het Nederlands zo'n 500 woorden aan het Indonesisch ontleend heeft, zijn er omgekeerd ruim tien keer zo veel Nederlandse woorden in het Indonesisch terechtgekomen. Dit blijkt ook duidelijk uit de twee woordenlijsten die Eppink achterin zijn boek heeft opgenomen, één met ruim tachtig van oorsprong Maleise woorden in het Nederlands (van *amokmaker* tot *toko*), en een veel langere, met zo'n 1800 Indonesische woorden van Nederlandse komaf (van *abatoar* tot *zeni* (genie)).

In een serie thematische hoofdstukjes laat Eppink de verschillende levensgebieden de revue passeren waar deze Nederlandse invloed te vinden is. Bij eten en drinken vinden we in het Indonesisch woorden zoals *bir*, en *buncis* (boontjes). Opvallend is dat de woorden voor kaas en boter nu juist aan het Portugees ontleend zijn (*mentega*, *keju*), evenals de

woorden voor kerk en school (*gerega, sekolah*), terwijl de vloek *Hotperdom* weer uit het Nederlands komt.

Woorden voor zaken uit het Westen zijn vaak via het Nederlands in het Indonesisch terecht gekomen, op allerlei gebied: moderne techniek (*listrik, kulkas, ritsleting*), kleding (*rok, kaus, dasi*), gezondheidszorg (*apotik, asien, resep, opname*), het verkeer (*stasiun, bis*), woningbouw en inrichting (*kamar, plafon, mebel*), recht en orde (*polisi, vonis, formulir, instansi*), leger en bestuur (*kapten, letnan, resimen, parlemen, menten*). Daarnaast zijn er ook typisch

koloniale woorden, zoals *babu*, *maresose* (marechaussee) en *persbreidel*.

In omgekeerde richting zijn vooral veel woorden op culinair gebied in het Nederlands opgenomen: *ketjap*, *sambal*, *sale* en *kroepoek*. Daarnaast vinden we toch ook vrij wat algemeen gangbare woorden zoals *senang* en *soesah* - en zelfs ben ik een paar jaar geleden eens in een hoofdredactioneel commentaar van de *NRC Handelsblad* het woord *moesjawara* tegengekomen, als aanduiding voor Haagse politieke palavers. Eppink noemt daarnaast ook een paar Maleise woorden die in het Afrikaans terecht zijn gekomen: Baje (*banyak*), piesang (*pisang*, banaan), en piering (*piring*, bord).

In de loop van zijn verhaal geeft Eppink in anekdotische vorm toelichting op de klankveranderingen die er hebben plaatsgevonden: Rijbewijs werd *rebewes*, koffie werd *kopi*, strijken *setrika*, en voorschot *persekot*. Ook noemt hij enige Indonesische leenvertalingen, die (na het verbod op het Nederlands) voor Nederlandse woorden in de plaats kwamen. Zo werd 'samenwerking' vervangen door *kerjasama*.

Omdat de aandacht in dit boekje vooral gericht is op wat er nog in Indonesië te vinden is, is dit boekje vooral interessant voor de vele Nederlanders (tegenwoordig zo'n 150.000 per jaar) die daarheen reizen en daar nog redelijk wat taalmateriaal van Nederlandse herkomst kunnen aantreffen: de *rekening* in een *restoran*, de *karcis* voor de *bioskop*, de *sopir* die voor een *reparasi* van de *persneling* een nieuw *ondordil* bij de *garasi* gaat halen, het *kantor pos*, en de *praktek dokter*. Door deze woorden hardop uit te spreken, worden ze een stuk herkenbaarder, en dat biedt vaak een aardig tijdverdrijf op reis door de archipel.

Het is jammer dat Eppink niet ook wat dichterbij huis gezocht heeft, bijvoorbeeld in het literaire werk van Tjalie Robinson/Vincent Mahieu, de publicaties van de Stichting Tong Tong, het blad *Indische Letteren* of op de jaarlijkse Pasar Malam in Den Haag.

Als tweede punt van kritiek merk ik op, dat Eppink's onderhoudende boekje als reisgids voor de gordel van smaragd niet bepaald betrouwbaar is. Al kondigt hij wel aan, dat wat hij behandelt nu nog in het Indonesisch gangbaar is, toch vermeldt hij zeer veel wat als beslist verouderd moet worden beschouwd. Woorden als *twedehan*, *kosbas*, *bedinden*, *romol*, *rotsoi*, *dipan* en *eksamen* ben ik althans in de acht jaar dat ik in Indonesië gewoond heb, nooit tegengekomen.

Het wachten blijft dus, kortom, nog steeds op een gedegen taalkundige beschrijving van dit Indisch/Indonesische dialect van het Nederlands.

Reinier Salverda

DERK JAN EPPINK, *De Stille kracht van taal. Over de wederzijdse beïnvloeding van het Nederlands en het Indonesisch*, Uitgeverij Contact, Amsterdam/Antwerpen, 133 p.

De taaie hoop van een linkse Vlaming

In nummer 1 van deze jaargang had ik het over de gemiste kans die *Het klauwen van de historicus* van Eric Defoort was als antwoord op *Het klauwen van de leeuw*, het geruchtmakende boek van Marc Reynebeau. Het lijkt erop alsof de linkse publicist Ludo Abicht dat (begin van een) antwoord nu wel geschreven heeft.

De auteur heeft het niet begrepen op onze 'postmoderne conditie'. Alle 'grote Verhalen' (ook het nationalistische) worden verworpen, maar er wordt met geen woord gerept over het allergrootste 'Verhaal' van onze tijd, dat van het triomferend kapitalisme. Het postmoderne levensgevoel past echter wonderwel in een eengemaakte wereldmarkt die zweert bij deregulering en waar alles te koop is voor een winkelende consument met geld. Maar de mensen worden intussen zonder bescherming overgeleverd aan een economisch-financiële elite, die alleen uit eigenbelang handelt.

Zolang Europa een democratisch en sociaal deficit kent, moeten de democratische en sociale belangen op nationaal niveau worden verdedigd. Voor Abicht is dit niveau het Vlaamse. Hoe recent en kunstmatig de Vlaamse constructie ook is, ze is voor hem de vrucht van een bevrijdingsbeweging. Indien evenwel Vlaanderen dat bevrijdingsethos niet uitdraagt, wordt het niet meer dan een 'klein België', en dan is de moeite van honderdvijftig jaar Vlaamse Beweging vergeefs geweest.